

4448

1976 MAI 8.- SIGNATURA APOST., SENTENTIA. PART.*

Religiosus, etsi motiva dimissionis a religione dederit sufficientia, declaratur dimissus illegitime, in casu, ob allegatam apostasiam a religione, quia, subductus certe illegitime ab oboedientia proprii Superioris Maioris, commorabatur de facto in quadam propriae religionis domo

ERZEGOVINA — Dimissionis a religione

SPECIES FACTI

Praestat facti chronologice vicissitudines exponere. Rev.dus M. O., Provinciae Erzegovinae, natus die 29 iunii 1941, professus sollemniter et sacerdos Romae die 26 martii 1966 ordinatus, missus fuerat a suo Ministro Provinciali et Definitorio in conventum Berolinensem ut studia superiora philosophiae perageret penes Berolini Universitatem civilem.

Die 15 augusti 1970, Minister provincialis cum proprio Definitorio revocavit Rev.do O. licentiam prosequendi studia apud Univ. Berolinensem, quin cum eodem motiva huius decisionis communicaret.

Die 17 augusti 1970, idem Minister provincialis assignavit Patri O. domum "R." ad habitualiter commorandum, intra terminos propriae Provinciae positam. Die 8 octobris 1970, Episcopus "M." Patrem O. "pro experimento ad triennium recipit", sed tantum "si indultum exclaustationis vel saecularizationis a S. Sede obtinueris".

Die 9 octobris 1970, Pater O. expostulat directe a S. C. pro Religiosis indultum exclaustationis usque ad diem 1 iulii 1973, ob sequentes causas: a) "Studia incepta cum licentia priorum Superiorum apud Univ. Berolinensem in Germania absolvere volo, sed superiores non sunt parati ulterius

mihi licentiam concedendi ex causis mihi nec cognitis nec manifestis"; b) "Minister Provincialis, Pater R. S., non est paratus beneplacitum suum dare petitioni meae ad indultum excommunicationis ... Puto quod Minister provincialis, Pater R. S., abutitur ita potestate ecclesiastica ...", quia impedit subditum suum in iure ad excommunicationem ..."; c) "Episcopum benevolum receptorem iam inveni... episcopus de M. in Jugoslavia."

Die 14 octobris 1970, Pater O. deserit conventum de M., et per viam aëream se contulit directe in conventum Ordinis Berolinensem, ubi habitaverat. Die 15 oct. 1970, Pater O. e domo religiosa berolinensi scribit ad Ministrum Generalem Ordinis, quem certiorum facit de propria condicione iuridico-religiosa et instat pro rescripto excommunicationis obtinendo.

Die 22 oct. 1970, Minister provincialis litteras mittit Patri O., Berolini commoranti, et, memoratis praeceptis antea datis derelinquendi Berolinum et petendi conventum de R., eum declarat "fugitivum" ad normam can. 644 § 3, et in poenas can. 2386, scilicet in suspensionem, incursum declarat eique iterum suadet ut domum de R. immediate ingreditur.

Die 15 nov. 1970, Pater O. rescribit Ministro Generali Ordinis, et respuens litteras, praecepta, monitiones et consilia tum Pro-Vicarii Generalis Ordinis, qui ab eo definitur "Pro-Motor generalis iniuriae iniustitiaeque in Ordine necnon Advocatus diaboli", tum Ministri provincialis, qui eum declaraverat "fugitivum" et "suspensum".

Die 2 dec. 1970, Minister provincialis, in litteris Patri O. Berolini missis allegatisque praeceptis et monitionibus iam datis: a) declarat constare de facto inobedientiae et apostasiae ab Ordine: "non si è sottomesso e non è rientrato in Provincia. In tale maniera, secondo il can. 644 § 2, Lei è già diventato apostata dall'Ordine"; b) secundum monitionem canonicam repetit una cum dimissionis comminatione: "ancora una volta L'invitiamo a ritornare nella Provincia ... Con la presente, a norma dei cann. 659-662 C.I.C., Le intimiamo la seconda ammonizione di pentirsi della sua trasgressione ... Se non risponderà al nostro invito e alla nostra ammonizione, sarà espulso dall'Ordine, a norma del diritto canonico"; c) addit opportunas exhortationes: "La preghiamo da fratello e da padre di riflettere a quello che Ella ha fatto. Ha ancora tempo, benché per l'ultima volta, di emendarsi".

Die 9 dec. 1970, Pater O. rescribit Ministro Generali Ordinis fortiterque eum increpat de negata iustitiae administratione, contra praescriptum can. 1625 quem ipse inepte allegat, et circa declarationem conditionis 'fugitivi' et 'apostatae' ab Ordine, quam Minister provincialis eidem fecerat. Die 22 dec. 1970, Minister Generalis Ordinis notum facit Patri O. suum casum "a Commissione de recursibus examinatum fuisse". Attamen — addit Minister Generalis — "valde doleo quod nullum elementum a Commissione repertum fuerit ut praecedentem opinionem mutare posset". Et concludit: "Iterum ergo putat decisioni tui Ministri Provincialis standum fuisse. Item quoad admonitiones factas dicendum est validas esse".

Die 31 dec. 1970, Pater O. scribit directe ad S. C. pro Religiosis, petens, in primis, indultum excommunicationis, quia "la vita comunitaria del convento con il P. Provinciale R. S. e Co. è diventata moraliter impossibile"; et, deinde, responsum dubio: An ipse sit fugitivus vel apostata ad normam can. 644. Die 6 febr. 1971, Vicarius Generalis Ordinis, quibusdam litteris a Patre O. missis: "responsum duabus quaestionibus tuis: 'num fugitivus sum?', 'num apostata ero?', non potest esse nisi 'affirmative ad utrumque'".

Die 18 febr. 1971 idem Pater O. scribit ad S. C. pro Religiosis, iterum instans ut rescriptum excommunicationis eidem concedatur, et variis modis recusans acceptare responsum Vicarii Generalis Ordinis diei 6 febr. 1971.

Die 18 febr. 1971, S. C. pro Religiosis, antequam praedictas litteras Patri O. accepisset, sed "mature perpensis iis quae ad casum Patris M. O. sacerdotis sollemniter professi in tuo Ordine, referuntur", Ministro Generali Ordinis rescribit: "orator aut suis Superioribus oboediat aut Episcopum benevolum sibi inveniat qui eum sic et simpliciter incardinet sine praevio experimento, interea *suspensus* maneat", ita indultum excommunicationis implicite denegando. Die 5 martii 1971, Pater O., modo et tono irrisorio parumque reverenter scribit S. Congregationi pro Religiosis circa praedictum rescriptum diei 18 februarii 1971, quod practice recusat.

Die 10 martii 1971, Minister provincialis Provinciae Erzegovinae sequens edidit decretum: "Definitorium huius Provinciae Ordinis in Herzegovina (Jugoslavia) in sessione de die 6 Martii a. c., post maturam examinationem respectivorum documentorum ac factorum, constatuit: Rev.dum Patrem M. O., huius Provinciae alumnus, sacerdotem sollemniter professum, die 14 octobris 1970, contra explicita iussa ac vetita Definitorii Provinciae, Provinciam deseruisse; Berlin in BR Deutschland aufgisse; ac non obstante invitatione iterata sui Ministri provincialis usque ad hodie non redisse; eumque id eo animo fecisse ut religiosae oboedientiae sese subtraheret, quem animus malitiosum patere praesertim postquam praedictus Pater M. O., non obstante monitione Pro-Vicarii generalis Ordinis de die 10 novembris 1970, in absentia ipsius Ministri Generalis, eum si in pertinacia sua perseveratum fore, consequentias quoque ex sua actione, quae producere

possunt eius ex Ordine dimissionem, assumere debere, de facto non reddit. Item Definitorium Provinciae statuit omnes conditiones a can. 644 § 1 C. I. C. pro apostasia a religione atque ab art. 331 § 1 Constitutionum Generalium pro dimissione ipso facto ab Ordine petitas existere. Qua de re Definitorium Provinciae in praedicta sessione statuit declaravitque, iuxta praescriptum art. 331 § 2 Constitutionum Generalium, Rev. Patrem M. O. ipso facto ab Ordine dimissum esse".

Die 12 martii 1971, S. C. pro Religiosis "mature perpensis iterum quae ad casum Patris M. O. sacerdotis sollemniter professi in tuo Ordine, referuntur", denuo Ministro Generali Ordinis rescribit: "In decisio diei 18 februarii 1971; sciat canonista hanc S. Congregationem non esse tribunal, cui recurratur accusationis causa". Die 19 iulii 1971 eadem S. Congregatio, "perpensis iis quae ad casum Patris M. O. tui Ordinis, referuntur", Procuratori Generali Ordinis rescribit: "Post approbationem novi iuris constitutionalis Ordinis (cfr. Rescriptum 25 nov. 1969, prot. n. 5993/69), dimissio Rev. Patris M. O. ab Ordine, utpote quae in Definitorio Provinciali vi art. 331 § 2 Constitutionum Generalium in plena legis observantia decisa est, ipso iure effectum sortitur nec confirmatione indiget. Inde dimissi recursus sustineri non potest".

Die 26 nov. 1973, Sacra Congregatio, post interventum Secretariae Status, per litteras diei 5 oct. 1973, casum Patris O. admittit ad beneficium novae audientiae et Superiores Ordinis invitavit ad solutionem minus rigidam inveniendam.

Die 8 febr. 1974, Procurator Generalis Ordinis exhibuit S. Congregationi pro Religiosis "Summarium" totius casus Patris O., et in fine, pro Voto, conclusit: "M. O. è dunque legittimamente dimesso dall'Ordine. Non ha senso di continuare a rispondere ai suoi eventuali nuovi ricorsi, perché per l'Ordine la causa è finita. Se egli poi chiedesse di essere riammesso nell'Ordine in un'altra Provincia, il Governo dell'Ordine forse non sarebbe contrario. Così pure, se egli trovasse Vescovo che lo riceve 'pure et simpliciter', ma non 'praevio experimento', perché questo sarebbe lo stesso che ammettere che è ancora religioso". Die 4 martii 1974 idem Procurator Generalis Ordinis propositum "votum" mutabat: "In quanto per un'eventuale riammissione nell'Ordine, sia pure in altra Provincia, il Rev.mo P. Generale si dice assolutamente contrario".

Die 10 sept. 1974, Secretaria Status, rescribens S. Congregationi de Religiosis, concludebat: "In considerazione, tuttavia, del fatto che il Religioso ha promosso ricorso al Sommo Pontefice, contro il decreto di espulsione, questa Segreteria di Stato sarebbe del parere che codesto Dicastero prendesse nei riguardi del ricorso medesimo una decisione chiara, a seconda che il provvedimento dei Superiori sia considerato legittimo o meno, anche per dare al Padre O. la possibilità di servirsi, eventualmente, di ulteriori rimedi previsti dall'ordinamento canonico".

Die 8 oct. 1974, Procurator Generalis Ordinis, litteris Sacrae Congregationis pro Religiosis datis, post solutiones olim oblatas et repetitas, sequens promebat "votum" Ordinis: "Adesso posso aggiungere, se l'O. stesso chiedesse di essere riammesso in un'altra Provincia, il cui Provinciale fosse disposto a riceverlo, dopo aver avuto tutte le informazioni del caso, il Governo dell'Ordine non si opporrà. Lo stesso vale per il caso in cui un Vescovo benevolo volesse riceverlo, purché 'pure et simpliciter'. Il Governo dell'Ordine però non chiederà mai né consiglierà mai alcun Ministro Provinciale a riammetterlo".

Tandem S. Congregatio causam commisit Secundae Sectioni H. S. Tribunalis ad normam art. 107 Const. Apostolicae *Regimini Ecclesiae universae*, ita ut Nobis nedum de legitimitate videndum sit dimissionis Patris M. O. a religione, sed et de merito causae.

Die 7 maii 1975 dubium sub hac formula concordatum est: "*An decretum Re. di Ministri Provincialis Provinciae religiosae Erzegovinae diei 10 martii 1971, confirmatum a S. C. pro Religiosis et Institutis Saecularibus die 19 iulii 1971 et die 28 iunii 1973, sustineatur necne, et, quatenus negative, An Rev.dus M. O. dimittendus sit a religione necne*".

Cum, praeter debita oboedientiae defectum, in decreto dimissionis Patri M. O. imputetur apostasia a religione, praesens casus plures exhibet iuridicos adspetus qui sunt:

I — An Pater O. commiserit delicta et alias impleverit condiciones quae requiruntur et sufficiunt ad dimissiones; et, quatenus affirmative,

II — An Pater O. dimissus fuerit legitime; et, quatenus negative,

III — An Pater O. fuerit 'apostata' ab Ordine; et, quatenus negative,

IV — An Pater O. dimittendus sit ab Ordine, et quomodo.

I — An Pater O. patriverit quae requiruntur ad dimissionem

IN IURE

Iuxta novum modum procedendi in dimissione religiosorum Ordinis a votis sollemnibus per Rescriptum S. C. pro Religiosis die 25 nov. 1969 approbatum, "ad decretum dimissionis ferendum deveniri nequit nisi praecesserit: 1. *gravia delicta externa* contra ius commune vel particulare ius religioso-

rum, aut *aliae, moraliter imputabiles et habituales violationes iuris disciplinaris* religiosorum, etsi non poenalis; 2. *monitiones*; 3. *defectus emendationis*" (art. 5 l. c.). "Delicta debent esse saltem tria eiusdem speciei, vel, si diversae, talia ut simul sumpta manifestent perversam voluntatem in malo pervicacem, aut unum tantum permanens, quod ex repetitis monitionibus virtualiter triplex fiat. § 2: Si agitur de violationibus iuris disciplinaris, eae habituales esse debent et tales ut defectum voluntatis ad vitam religiosam recte agendam manifestent eoque grave damnum communitati inferatur" (art. 6). "Monitiones debent esse duae, scil. pro singulis duobus primis delictis; in delictis autem continuatis vel in violationibus habitualibus iuris disciplinaris, necesse est intercedat inter primam et alteram monitionem saltem trium dierum integrum spatium". § 3: "Monitionibus Superior addere debet exhortationes opportunas et correctiones... Singulis monitionibus semper adicienda est dimissionis comminatio" (art. 8 § 2 et 3).

IN FACTO

Pater M. O. certe commisit *delictum permanens* rebellionis contra proprium Ministrum Provinciale et Ministrum Generalem Ordinis, nec non *plures moraliter imputabiles et habituales violationes* disciplinae religiosae, ut v. gr. inobedientiam habitualementem et contumacem, commorationem permanentem extra domum religiosam ei legitime assignatam, gravissimas et repetitas iniurias scriptas, accusationes calumniosas, diffamationem gravem propriorum Superiorum Ordinis.

Monitiones cum expressa comminatione dimissionis et paternis exhortationibus fuerunt factae in scriptis et intervallo temporis servato. Prima monitio canonica facta fuit a Ministro Provinciali per litteras diei 22 oct. 1970; secunda a Pro-Vicario Generali Ordinis per litteras diei 10 nov. 1970; tertia a Ministro Provinciali per litteras diei 2 dec. 1970; quarta a Ministro Generali per litteras diei 22 dec. 1970, in quibus declaravit etiam praecedentes admonitiones factas "validas esse".

De *emendationis defectu* patet in casu, quia in eodem rebellionis statu Pater O. adhuc permanet.

Nec circumstantia *omissionis motivorum* ob quae Minister Provincialis denegavit Patri O. licentiam prosequendi studia penes Universitatem Berolinensem, allegari potest ad minuendam imputabilitatem moralem, minus adhuc ad permanentem statum rebellionis legitimandum. Nullibi enim praescriptum est ut Superior *semper et necessario* manifestare debeat suis subditis motiva praeceptorum. Expedit, in genere, ut Superior rationes praecipienda exprimat; at expedire etiam potest, et forsitan saepe, ut Superior motiva subdito non pandeat. Hoc pendet a Superioris prudentia.

In praeepto vero Ministri Provincialis non deerant motiva, et quidem gravissima in casu: "I motivi per cui il Ministro provinciale gli proibiva di proseguire gli studi in Germania, erano: il suo carattere, in quanto non sarebbe stato adatto per l'ufficio di educatore in provincia, e perché contestatore delle autorità religiosa e ecclesiastica".

Acta abundanter demonstrant prudentes fuisse causas propter quas Minister Provincialis denegavit Patri O. licentiam prosequendi studia penes Universitatem Berolinensem statalem. Eadem acta confirmant Patrem O. indolentem habere superbiam, protervam et contumacem.

Praeterea, Pater O. oboedire recusavit nedum proprio Ministro provinciali sed et Ministro Generali, qui certe non movebatur illis occultis intentionibus seu motivis politicis, quae Ministro provinciali gratis et temerarie tribuuntur.

Neque petitio indulti excommunicationis allegari potest ad statum rebellionis Patris O. legitimandum. Praeter alias rationes quae in casu adduci possent, religiosus non habet 'ius' ad excommunicationem, neque petitio excommunicationis suspendit potestatem Superiorum praecipienda. Insuper S. C. pro Religiosis, inde a die 18 feb. 1971, haud dubie manifestavit voluntatem non concedendi in casu indultum excommunicationis. Quare omnes recurrunt condiciones a iure statutae ad dimissionem Patris O. decernendam.

Primo ergo dubio respondendum est: affirmative.

II — An Pater O. legitime dimissus fuerit

IN IURE ET IN FACTO

Definitorium Provinciae Erzegovinae, prout constat e declaratione Ministri Provincialis diei 10 martii 1971, "statuit omnes conditiones a can. 644 § 1 C. I. C. pro apostasia a religione atque ab art. 331 § 2 Constitutionum Generalium pro dimissione ipso facto ab Ordine petitas existere. Qua de re Definitorium Provinciae in praedicta sessione statuit declaravitque, iuxta praescriptum art. 331 § 2 Constitutionum Generalium, Rev.dum Patrem M. O. ipso facto ab Ordine dimissum esse".

Tamquam causa dimissionis Patris M. O. adducitur *apostasia a religione*; et Definitorium Provinciale secutum est in casu modum procedendi in art. 331 § 2 statutum pro apostata a religione dimittendo.

Attamen Pater O., quamquam dimissionem merebatur, non erat "apostata a religione", ut infra videbitur; ideo sequendus non erat modus statutus ad eum dimittendum "ob delicta pro quibus iure communi dimissio statuta est", vel ob apostasiam a religione, sed erat sequendus modus generalis pro dimissione communi et ordinaria.

E contra, actus Definitorii provincialis non videtur illegitimus ex eo quod Sacra Congregatio pro Religiosis iam apposuerat manus per rescriptum diei 18 februarii 1971, nam S. Congregatio urget solutionem casus per distinctionem: "orator aut suis Superioribus oboediat, aut Episcopum benevolum sibi inveniat"; ideoque nullo modo decisionem subtraxit a potestate Superiorum Ordinis.

Patet inde dubio concordato respondendum esse negative, id est, decretum Rev. di Ministri Provincialis Erzegovinae diei 10 martii 1971, confirmatum a S. C. pro Religiosis die 19 iulii 1971 et die 28 iunii 1973, non sustineri. Obicitur decretum dimissionis diei 10 martii 1971 validum esse dicendum, quia, etsi Pater M. O. apostata dicendus non sit, nihilominus, ut in ipso decreto dicitur, religiosae oboedientiae se subtraxit et ita iustam dedit causam dimissioni; ad hoc vero ut huiusmodi decretum valeat, non requiritur ut omnes causae motivae sint veritati conformes.

Respondetur, in primis, clausulam "non sustineri", non indicari nullitatem intrinsecam (analogia clausula invenitur in can. 46; cfr. e. gr. A. Van Hove, *De descriptis*, p. 169; G. Michiels, *Normae Generales*, ed. a. 1949, vol. II, p. 390; A. I. Cicognani-D. Staffa, *Commentarium primi Libri C. J. C.*, vol. II, p. 370). Etsi tamen decretum diei 10 martii 1971 intrinsece validum dicendum esset, ambigi non potest de eius gravi iniustitia, quia Pater M. O. apostata non est. Oblivisci insuper non debemus apostatam a religione in excommunicationem ipso iure incurrere proprio Superiori maiori reservatam (can. 2385). Quapropter censuit Collegium iudicans huiusmodi decretum, etsi validum esset, reformari debere.

Verba tamen decisionis, latae per decretum ipsum, haec sunt: "Qua de re Definitorium Provinciae in praedicta sessione statuit, declaravitque, iuxta praescriptum art. 331 § 2 Constitutionum Generalium, Rev. Patrem M. O. ipso iure ab Ordine dimissum esse". Haec verba immediate sequuntur alia quibus dicitur: "omnes conditiones a can. 644 § 1 C. I. C. pro apostasia a religione atque ab art. 331 § 1 Constitutionum Generalium pro dimissione ipso facto ab Ordine petitas existere". Iuxta hunc art. 331 Constitutionum Generalium, a. 1971 vigentium, qui correspondent art. 315 novarum Constitutionum Generalium, pro apostata a religione, qui post repetitas invitationes non redit nec respondet, sufficit declaratio facti (sicut pro delictis recensitis in can. 646). Processus communis, sicut requiritur pro Patre M. O. fit in casu triplicis delicti cum duplici monitione et decreto dimissionis. Concludendum est ergo causam dimissionis, iuxta decretum diei 10 martii 1971, fuisse specificum delictum apostasiae et in ipso vim decreti inniti. Quia apostasia in casu non habetur, decretum vi iuridica caret.

III — An Pater M. O. fuerit 'apostata' ab Ordine

IN IURE

Die 25 nov. 1969 S. C. pro Religiosis approbavit *Modum procedendi in dimissione religiosorum a votis sollemnibus Ordinis* de quo agitur.

Articulus 1, receptus deinde in art. 331 Constitutionum Generalium Ordinis, ita sonat: "Frater sollemniter professus ipso facto habendus sit dimissus ob delicta pro quibus iure communi dimissio statuta est. Insuper tamquam legitimi dimissi habendi sunt apostatae a religione qui post binam invitationem a Superiore maiore factam non redierint vel se redire nolle declaraverint, tribus expletis mensibus a die quo Ordinem sine licentia dereliquerunt".

"Apostata a religione", de quo in art. 331 Constitutionum Generalium Ordinis, idem est ac "apostata a religione" canonicis 664 § 1, qui haec habet: "Apostata a religione dicitur professus a votis perpetuis sive sollemnibus sive simplicibus qui e domo religiosa illegitime egreditur cum animo non redeundi, vel qui, etsi legitime egressus, non redit eo animo ut religiosae oboedientiae sese subtrahat" (can. 644 § 1).

In utroque casu, id est in can. 644 et in art. 331, primum requisitum ad "apostasiam a religione" est ut religiosus derelinquat religionem seu "Ordinem" et egrediat a *qualibet* domo religiosa, saltem propriae religionis. Ergo dum religiosus manet in *aliqua* domo religiosa propriae religionis et remanere vult in Ordine seu religione, non est apostata a religione, cum "*egressus e domo religiosa*" non sit intelligendus de determinata domo religiosa, sed de domo religiosa qualibet, et consequenter animus non redeundi sit animus non redeundi ad religionem" (F. X. Wernz-P. Vidal, *Ius canonicum*, t. III *De religiosis*, Romae 1933, p. 466-467, not. 28); et adhuc "animus non redeundi seu se subtrahendi ab obedientia Superiorum religionis, intelligendus videtur non de *determinata domo et de determinato Superiore*, sed de ipsa religione eiusque Superioribus, praesertim in religione hierarchice organizata" (Wernz-Vidal, *op. cit.*, n. 431, p. 466).

F. Suárez concludit apostasiam a religione "non committi sine desertione religionis; itaque quantumvis aliquis sit incorrigibilis, vel rebellis oboedientiae, licet retrocessio ab oboedientia possit late dici apostasia; tamen proprio et usitato modo loquendi iurium, non committitur sine retrocessione ab ipso statu" (F. Suárez, *De religione*, tract. 8 lib. 3 cap. 1 n. 12, ed. Lugduni 1625, t. 4 p. 195; cfr. J. B. de Lezama, *Summa quaest. regularium*, t. I, cap. 16, n. 7, ed. Lugduni 1655, t. I p. 119).

M. C. a Coronata: "Non videtur sufficere ad delictum apostasiae animus non redeundi ad domum a qua discessit, sed animus requiri videtur non redeundi ad religionem" (M. Conte a Coronata, *Institutiones iuris canonici*, I ed. an. 1950, n. 642, p. 845 not. 7).

Eiusdem opinionis est Th. Schäfer: "Animus non redeundi et se subtrahendi oboedientiae religiosae significat eandem rem, nempe desertionem a religione. Qui ergo oboedientiae religiosae certi superioris se subtrahit, attamen non habet intentionem religionem deserendi, iuridice non est apostata" (Th. Schäfer, *De religiosis*, 1947, n. 1563, p. 932). Expressius adhuc scribit Regatillo: "Non est apostata, si animum redeundi in propriam domum non habet, sed utique in aliam eiusdem religionis" (E. F. Regatillo, *Inst. iur. can.*, vol. I, Santander 1960, n. 761, p. 557).

IN FACTO

Pater M. O., commorans in conventu Berolinensi Ordinis, nequit censi iuridice "apostata ab Ordine". Ibi enim subtrahitur erat illegitime ab obedientia proprii Ministri provincialis, sed subiectus erat legitimo superiori conventus berolinensis et, modo quidem suo, subiectus etiam Ministro Generali Ordinis, ad quem de facto semel et iterum recurrit cum eo-que manet iuridice salte coniunctus.

Tertio ergo dubio respondendum est negative.

Pater M. O. neque apostata neque fugitivus dicendus est. Etenim "fugitivus est qui, sine Superiorum licentia, domum religiosam deserit cum animo ad religionem redeundi" (can. 644 § 3). Quaesito: "An habendus est fugitivus, qui absque debita licentia in aliam domum suae religionis se confert", Claeys Bouuaert-Simenon respondent: "Videtur negandum, quia c. 644 supponere videtur exitum non tantum a propria, sed etiam a quacumque religionis domo" (F. Claeys Bouuaert-G. Simenon, *Manuale iuris canonici*, Gandae 1951, t. I n. 690, p. 427-428). Quae ait P. Vidal plene congruunt nostro casui: "qui domum religiosam illicite deserit ad aliam directe transiens v. gr. sub praetextu vitandi veras aut praetensas sui Superioris vexationes, transitum quidem a domo in domum illegitime perficit, sed fugitivus non est adnumerandus" (Wernz-Vidal, *op. cit.*, n. 432 p. 468).

Pater O. renuens conventum de "R". habitare et petens directe in domum berolinensem Ordinis, non volebat sane vagari et absolute extra obedientiam Superiorum Ordinis vivere, sed tantum mutavit, illegitime quidem, locum habitualis commorationis ab una, sc. de "R.", in aliam domum religiosam Ordinis, sc. Berolinensem, ubi re vera commorabatur sub obedientia, videtur, Superioris domus Berolinensis.

IV - An Pater O. dimittendus sit ab Ordine, et quomodo

Huic quaesito responsio patet e supra iam dictis. Pater O., quamvis reus non fuerit apostasiae a religione, motiva dedit plus quam sufficientia ad dimissionem.

Pro-Vicarius Generalis Ordinis, litteris diei 10 novembris Patri O. datis, exposuit causas propter quas religiosus M. O. dimittendus erat: "te illegitime et contra expressum mandatum tui Superioris Maioris reliquisse domum religiosam tibi assignatam et ipsam Provinciam, et te in Germaniam contulisse. Qui actus inoboedientiae nullo modo iustificari potest et nullam excusationem invenire".

Motiva dimissionis indicant etiam modum quo dimisio decernenda erat, id est, non prout ob delictum apostasiae a religione, sed iuxta modum descriptum in art. 5 et sequentibus Rescripti diei 25 nov. 1969 et in art. 331 § 3 et seq. Constitutionum Generalium Ordinis.

Nunc vero, quoad modum procedendi, applicandum est Decretum S. C. pro Religiosis: *De dimissione religiosorum qui vota perpetua nuncupaverunt in religione clericali exempta*, diei 2 martii 1974 (AAS 66 [1974] 215-216).

Utinam Pater M. O. hac ultima occasione utatur ad vitam religiosam in obedientia sancte degendam.

Dubio igitur Nobis proposito respondendum est: "Negative ad primam partem, seu Decretum Rev. di Ministri Provincialis Provinciae religiosae Erzegovinae diei 10 martii 1971, confirmatum a Sacra Congregatione pro Religiosis et Institutis saecularibus die 19 iulii 1971 et die 28 iunii 1973, non sustineri; Affirmative ad secundam, seu Rev. dum M. O. dimittendum esse ad normam iuris".

Romae, e sede Supremi Signaturae Apostolicae Tribunalis, die 8 maii 1976. - Dinus Card. STAFFA, Praefectus et Ponens (*Sequuntur ceterae Cardinalium subsignationes*).

* Prot. N. 6049/74 C.A.